Čet, 24-10-2024, 22:02:13

Potpora

Svoju članarinu ili potporu za Portal HKV-a možete uplatiti i skeniranjem koda.

Otvorite svoje mobilno bankarstvo i skenirajte kod. Unesite željeni novčani iznos. U opisu plaćanja navedite je li riječ o članarini ili donaciji za Portal HKV-a.

Komentirajte

Telefon

Radi dogovora o prilozima, Portal je moguće kontaktirati putem Davora Dijanovića, radnim danom od 17 do 19 sati na broj **+385-95-909-7746**.

AKT

Poveznice

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (8)

Objavljeno: 20. listopada 2024.

1 komentar

Nizanka u deset nastavaka predstavlja djelovanje katoličke novinarke i intelektualke Smiljane Rendić (1926. – 1994.) u razdoblju dramatičnih promjena u Katoličkoj Crkvi i hrvatskom društvu u 20. stoljeću. Premda priznata i cijenjena kao novinarka, vatikanistica, prevoditeljica, judaistkinja i književnica, tijekom svojih triju desetljeća javnoga angažmana – ponajprije preko „Glasa Koncila“ – iskusila je političke progone, ali i nerazumijevanje unutarcrkvenih struktura. U svojem je javnom poslanju često bila jedini ženski glas u kleričkim krugovima.

Hrvatsko proljeće i „Izlazak iz genitiva“ – Rendić kao najhrabrija hrvatska intelektualka

Smiljana Rendić aktivno je pratila ne samo sva unutarcrkvena zbivanja, nego je itekako razumjela i kakvi se procesi zbivaju na političkom planu. O tome može ponajbolje posvjedočiti i opsežna korespondencija koju je 1960-ih i 1970-ih vodila s istaknutim splitskim pravnikom i povjesničarom dr. Ivanom Mužićem. No o političkim se pitanjima gotovo nikad nije oglašavala javno. Točnije, učinila je to samo jednom, i to pri vrhunsku Hrvatskoga proljeća.

„Izlazak iz genitiva“ bio je pitanje hrvatske časti i opstanka

Godine 1971. u časopisu „Kritika“, koji su izdavali Matica hrvatska i Društvo hrvatskih književnika, Rendić je objavila članak „Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod“, u kojem je do najsitnijih detalja dekonstruirala Novosadski dogovor iz 1954. godine, koji je na javnu pozornicu u Hrvatskoj uveo nepostojeći „hrvatskosrpski jezik“, koji je uz mnoštvo srbizama obilovao i neprirodnim rusizmima, osobito u vojnoj terminologiji.

Svojom „odom“ hrvatskomu jeziku Rendić se usprotivila i svoj silini nasilja koje je jugoslavenski režim i mimo fizičke represije provodio nad hrvatskim identitetom, kulturom i poviješću. Kako to u svojim memoarskim zapisima spominje i prvi predsjednik Hrvatskoga sabora Žarko Domljan, u tom je trenutku pitanje „izlaska Hrvatske iz genitiva“ bilo „pitanje naše časti, naše samosvojnosti, našega kulturnog i nacionalnog opstanka“. Prema mišljenju jezikoslovke i leksikografkinje Nataše Bašić, Smiljanin „Izlazak iz genitiva“ simbol je cjelokupne 1971. godine, kao što je to za 1991. godinu glasoviti govor Vlade Gotovca pred zapovjedništvom Pete armijske oblasti u Zagrebu. Preuzevši na svoja pleća tako golem zadatak, znajući da je samo „obična“ novinarka u katoličkom listu, zaposlenica javnoga sektora i, napose, žena iza koje ne stoje baš nikakve sinekure i zakulisne interesne skupine, Rendić se svojim „Izlaskom iz genitiva“ nametnula kao najhrabrija hrvatska intelektualka. I za svoj će iskaz domoljublja platiti visoku cijenu.

„Ja govorim hrvatski!“

U „Izlazak iz genitiva“, koji se može tumačiti i kao jedan od najvažnijih jezikoslovnih ogleda u hrvatskoj povijesti, Rendić svoje čitatelje uvlači novinarski, prepričavajući „anegdotu“ koja se zaista mogla dogoditi u bilo kojem dijelu ondašnje Hrvatske. „Popisivač pučanstva, student (koji studira jednu disciplinu u Rijeci, a drugu u Beogradu), upisuje u popisnicu podatke jedne djevojke, studentice medicine, koja se za rubriku o nacionalnosti izjašnjuje kao Hrvatica. Na pitanje o materinskom jeziku djevojka odgovara: 'hrvatski'. Popisivač otpovrće: 'Ne mogu tako upisati, službeno se jezik zove 'hrvatskosrpski'. Djevojka na to: 'Ja ne govorim službeno, ja govorim hrvatski!'“ Takva je uvertira poslužila Rendić kao ilustracija za dvije pogibeljne pojave o kojima govori u svojem članku u „Kritici“ – „kolonizaciju hrvatskog nacionalnog bića i stanovitu moralnu gluhoću u kojoj, u nekim krugovima Srba u Hrvatskoj, traje bešćutnost spram te kolonizacije“.

Ilirske iluzije nisu pogađale kičmu hrvatske nacije

„Kolonizacija hrvatskoga nacionalnog bića nije, nasuprot nekim mišljenjima, započela već ilirskim preporodom. Jest istina da su naši Ilirci smatrali jednim narodom sve južne Slavene, pa i sve Slavene uopće. Jest istina da su, u maglama svoje romantike, svjesno htjeli jezično i književno jedinstvo svih južnih Slavena. Ali sve je to ostajalo na razini kulturne fantazmagorije: kičmu nacije to nije diralo. Kičma nacije bila je hrvatska državna struktura, ako i svedena samo na teritorij panonskih županija: tvrda, uspravna, nesavitljiva, zajamčena priznatim pravima Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u konstituciji ugarskoj“, zapisala je Rendić. „Pogibelj je postala stvarna tek onda kad su sami Hrvati, mnogi, počeli misliti da im hrvatska država nije više potrebna“, upozorila je Rendić. A to se dogodilo ulaskom u jugoslavensku državu.

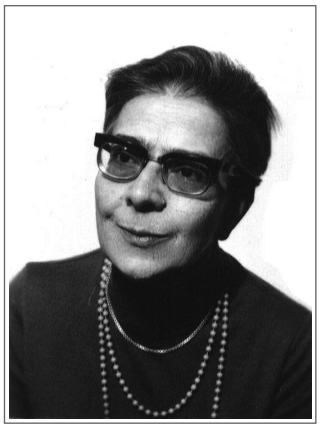

Iluzije i zamke jugoslavenskoga integralizma

Usporedila je iskustva iz Austro-Ugarske Monarhije kao „tamnice naroda“ i Kraljevine Jugoslavije. „Najgore što se hrvatskom saboru u toj 'tamnici naroda' moglo dogoditi bilo je to da ga kralj raspusti. No, kad bi hrvatski zastupnik (konkretno, Ante Starčević) usred sabornice mirno odsjekao: 'Despocije propadaju, ali se ne popravljaju' - to nije bio razlog kralju da raspusti hrvatski sabor. (U drugom parlamentu, gdje se zazivalo 'Bože pravde, ... ', kamo nas je odveo zanos za bijelim orlovima, dobili smo metke iz parabeluma i kraljevsku diktaturu za mnogo manje).“

HR kalendar

- 24. listopada 1695. rođen Đuro Bašić
- 24. listopada 1921. rođena Srebrenka Sena Jurinac
- 24. listopada 1955. umro Tomislav Krizman
- 24. listopada 1991. – ratna zbivanja
- 24. listopada 1993. – ratna zbivanja
- 25. listopada 1478. umrla bosanska kraljica Katarina Kosača-Kotromanić
- 25. listopada 1883. rođen Nikola Bubalo
- 25. listopada 1991. – ratna zbivanja

Pretraži hkv.hr

POBOLJŠAO Google

Kontakti

KONTAKTI

Telefon Tajništva
+385 (0)91/728-7044

Elektronička pošta Tajništva
tajnistvo@hkv.hr

Elektronička pošta Uredništva
urednistvo@hkv.hr

Snalaženje

Svi članci na Portalu su smješteni ovisno o sadržaju po rubrikama. Njima se pristupa preko glavnoga izbornika na vrhu stranice. Ako se članci ne mogu tako naći, i tekst i slike na Portalu mogu se pretraživati i preko Googlea uz upit (upit treba upisati bez navodnika): „traženi_pojam site:hkv.hr".

Administriranje

Odjava

„Jugoslavenski integralizam raširio se u hrvatskom nacionalnom biću duboko, a ono što ga je činilo još pogibeljnijim bilo je to da je on bio isključivo hrvatska pojava“, smatrala Rendić, a u svojem je „Izlasku iz genitiva“ dodala: „Slovence je u novoj državi štitila etnička kompaktnost i oštra posebnost jezika; druge nacije bile su tada tek u procesu osvješćivanja vlastite posebnosti, i nisu imale za sobom dugi neprekinuti državnopravni kontinuitet kao Hrvatska, i zato u njima nije bilo uvjeta za napast autogenocida i autopoliticida, nacionalnog samoubojstva i državnog samoubojstva“, nastavila je Rendić u „Izlasku iz genitiva“ i napomenula: „Tu ne vrijedi farbati. Jugoslavenski integralizam u staroj Jugoslaviji bio je velikosrbizam. Bio je to i u Srbiji i u Hrvatskoj. Nacija hegemon (u praksi svoje državne i političke uprave, u misli svoje inteligencije) shvaćala je Jugoslaviju kao proširenu Srbiju, Veliku Srbiju.“

„Doktoru iz Triera“ nitko nikada nije zabranio da govori njemačkim

A onda su u njezinu ogledu na red došli i komunisti. „Zaneseni proleterskim internacionalizmom, moralno ravnodušni ili pače i alergični na nacionalitet kao na 'buržoasku kategoriju' (uvijek su to govorili tim srpskim izričajem, 'buržoaska' a ne buržujska ili građanska, što već samo po sebi dovoljno govori koliko je i sam njihov jezik u internacionalističkoj ideologiji bio zapravo koloniziran sasvim preciznim srbizmima - to 'buržoaska' nije jedini primjer, ima ih sijaset) - dakle, u tome internacionalističkom zanosu, u toj moralnoj ravnodušnosti ili i alergiji spram kategorija nacionaliteta, ni svi hrvatski komunisti u nekim razdobljima nisu imali dovoljno sluha za posebnu problematiku hrvatskoga nacionalnog bića, za njegovu povijesnu tragediju, za pogibelj kolonizacije tuđim elementom u njegovu tkivu.“

Osvrnula se i na „duhovnoga oca“ svih komunista, Karla Marxa, i njegovu mržnju spram Hrvata. „To, uostalom, ni Marx nije shvaćao: njemu su Hrvati Jelačića bana bili jednostavno 'pretorijanci reakcije' koja je slomila mađarsku revoluciju 1848; doktor iz Triera, kojemu nitko nikad nije ni u snu zabranio da govori i piše njemački, i koji je svoje nijemstvo nosio jednostavno i naravno kao svoju kožu (zaboravivši već u djetinjstvu da za njim stoje naraštaji rabina masakriranih i maltretiranih u dugim stoljećima Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti) nije jednostavno imao nerva da shvati kako je hrvatski rat 1848. bio borba ne za reakciju nego za materinsku riječ, ne protiv mađarske slobode kao takve nego protiv arogancije koja je, zavijena u zastave te slobode, nijekala Hrvatskoj pravo na samosvojno postojanje u vlastitoj slobodi.“

„Ime rođene zemlje nismo smjeli izgovoriti bez administrativno-teritorijalne apreture“

No unatoč svim povijesnim pritiscima, tek se u komunističkoj Jugoslaviji počela provoditi radikalna kolonizacija i brisanje hrvatskoga jezika. Za to je poslužio „administrativni genitiv“ – sve što je u nazivu trebalo biti hrvatsko, svedeno je tek na razinu hladnog administrativnog pojma. O tome je Rendić u „Izlasku iz genitiva“ dodala: „Jer kako je to zapravo bilo s Republikom Hrvatskom i saborom Hrvatske i vladom Hrvatske, pa i s Komunističkom Partijom Hrvatske - kako je to zapravo bilo u ono doba (koje je osuđeno na Brijunima 1966.) kad nam je mnogo toga bilo nametano pritiscima: to mi svi nosimo u kostima, i komunisti i nekomunisti u Hrvatskoj. Nosimo to da ime rođene zemlje nismo smjeli izgovoriti bez administrativno-teritorijalne apreture, to da su gotovo sva hrvatska stručna društva postala 'društva Hrvatske' protiv hrvatskih jezičnih zakona (nekim čudom uspjeli su se od terora toga genitiva spasiti samo Hrvatsko filozofsko, Hrvatsko filološko, Hrvatsko prirodoslovno društvo i možda još koje), to da je bila postala strahovita hrabrost nadjenuti djetetu ime Domagoj ili Krešimir, to da je Srbin iz Srbije glatko mogao postati profesorom nastavnog jezika u Hrvatskoj i kolonizirati hrvatsku djecu srpskim jezikom, to da je pjevanje hrvatske himne bilo praktički zabranjeno kao da je veleizdaja socijalizma.“

„Nije se više moglo izdržati očajnu poniženost“

„Vlada Hrvatske u genitivu, sabor Hrvatske u genitivu“, nastavila je Rendić, „kao da se ništa nije moglo protiv proskripcije hrvatskoga imena, ništa protiv kolonizacije hrvatskoga jezika, ništa protiv sustavne vanifikacije hrvatskoga nacionalnog bića, ništa protiv prekida hrvatskoga kulturnog kontinuiteta, ništa protiv konstantne agresije na hrvatsku inteligenciju“. No tada se pojavila Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika. „I nije se više moglo izdržati torturu tanjugovštine, onaj očajno primitivni jezični hibrid koji nam je surovo i invadentno trovao novine i mnoštvo hrvatskih nenaobraženih i polunaobraženih ljudi koji samo novine čitaju: onaj srpsko-ruski hibrid“, zapisala je i nastavila: „I nije se više moglo izdržati očajnu poniženost i zanemarenost hrvatskoga jezika u hrvatskim školama, i to da se u hrvatskim školama povijest hrvatske književnosti predavala tako da se od nje bezočno otkidalo i u veoma metodičkoj regionalnoj magli ostavljalo gotovo sve stare pisce hrvatske osim kajkavaca. I još mnogo toga nije se više moglo izdržati pod barjacima bratstva, i baš poradi njih, poradi njihove časti i vjerodostojnosti. I ta hrvatska moralna nemogućnost da se dalje izdrži torturu verbicida i falsifikata zgusnula se u 'čin svijesti', u Deklaraciju o jeziku. Cijela hrvatska svjesna inteligencija stala je uz nju, svi svjetionici hrvatske kulture u onoj olovnoj noći nju su potpisali čvrstim sjajem svoga imena. Tako je počeo drugi hrvatski preporod - i smrtni strah od njega.“

„Ne briše se domovina kad je ona sva u jednom potpisu“

„Razmah manipulirane kampanje poslije hrvatske Deklaracije o jeziku plastično je pokazao snagu straha, opseg i dubinu kolonizacije na hrvatskomu etničkom prostoru. Pokazao je i to kako će šekspirski težak biti izlazak iz genitiva za strukture vlasti u Hrvatskoj. Ali pokazao je i to da se hrvatska svijest više ne da manipulirati, ni težnja za autentičnim ostvarenjem naravne dimenzije hrvatskog identiteta ugušiti. Hrvatski intelektualci i hrvatske kulturne ustanove, potpisnici Deklaracije o jeziku, bili su pod pritiskom, ali svoj potpis nisu povukli. Ne odnosi se domovina na potplatima obuće, govorio je Danton. Isto tako, ne briše se domovina kad je ona sva u jednom potpisu“, pisala je u „Izlasku iz genitiva“ Rendić.

Za politizaciju koja ne će biti samo referatska fraza

Kada se svojim člankom uplela i u veliko pitanje poput „federiranja Federacije“, moglo se i očekivati da njezina promišljanja ne će tek tako proći ispod beogradskoga političkoga radara. Rendić je, naime, u „Izlasku iz genitiva“ također zapisala: „U strukturama vlasti u Hrvatskoj to se tada počelo shvaćati. Hajka na hrvatsku humanističku inteligenciju, na cijelu hrvatsku humanističku kulturu, hajka koja je poslije Deklaracije, udarajući na njezine potpisnike, udarala na sam hrvatski identitet u njegovu najvišem i moralno najkvalificiranijem izrazu, stavila je ljude iz struktura vlasti u Hrvatskoj pred izbor: ili ostati u genitivu, u stvarnom nepostojanju hrvatske državnosti, u goloj kategoriji vlasti oklopno uvjetovane centralizmom i unitarizmom, u apatiji i antipatiji hrvatskoga naroda; ili izići iz genitiva, zahtijevati stvarnu hrvatsku državnost kroz radikalnu reformu cijele federacije, preobraziti vlast radošću zauzetosti za hrvatsku nacionalnu i državnu afirmaciju, u politizaciji naroda koja neće biti samo referatska fraza na sjednicama dosadnim kao nadgrobne ploče, u simpatiji naroda koja se neće očitovati tek po direktivi.“

U osobito osjetljivoj poziciji zbog angažmana u „Glasu Koncila“

Rendić je zasigurno znala da svojim člankom u časopisu „Kritika“ izlaže i stavlja na jednu kartu zapravo cjelokupnu svoju egzistenciju. Znala je i da se jednom „administrativnom odlukom“ čak i gibanje veliko poput Hrvatskoga proljeća može srezati, što se napose i dogodilo krajem 1971. godine, kada je u Karađorđevu Josip Broz Tito naprasno smijenio reformistički orijentirano komunističko vodstvo u Hrvatskoj.

Da je svijest o varljivosti političkih odnosa na jugoslavenskoj političkoj pozornici bila itekako prisutna i kod Rendić, i da je ona u osobito osjetljivoj situaciji budući da je kao katolička laikinja angažirana i u „Glasu Koncila“, može posvjedočiti i pismo koje je 20. siječnja 1970. godine uputila Ivanu Mužiću, koje se čuva u Nadbiskupijskom arhivu. Ondje Rendić piše: „Što ako taj CK, kako je na nedavnoj sjednici dr. Bakarić kao mogućnost i najavio, odluči posvetiti posebnu sjednicu Glasu Koncila i ako se na njoj GK osudi ne iz nacionalističkih nego iz katoličko-propagandističkih razloga, iz razloga da u tumačenju GK Crkva nije servis za poslugu privatne religioznosti nego narod od nekoliko milijuna koji se ne da zbiti u sakristije – što onda?“

Kada je 1972. godine započeo obračun s hrvatskim proljećarima na udaru se zbog svojega članka „Izlazak iz genitiva“ našla i Smiljana Rendić. Iako je nakon dvogodišnjega razvlačenja po sudovima ipak izbjegla zatvor, proces ju je koštao gubitka radnoga mjesta u riječkom časopisu „Pomorstvo“, otjerana je u mirovinu, a politički joj je progon ostavio i ozbiljne zdravstvene posljedice.

Marino **E**rceg

(nastavlja se)

———————

Fotografije: Arhiv Glasa Koncila

Izvori za oris političkoga konteksta i biografskih crtica Smiljane Rendić:

- Bašić, N. (2021.) „Uz 50. obljetnicu Hrvatskoga proljeća i članka Smiljane Rendić Izlazak iz genitiva“. *Jezik*, 68 (5), 198–200.
- Erceg, M. (2023.) *Živko Kustić: Neustrašivi glas Crkve u Hrvata*. Zagreb: Glas Koncila
- Domljan, Ž. (2010.) *Visoko podignimo zastavu: Hrvatska – od negacije do priznanja*. Zagreb: Profil multimedija
- Miklenić, I. (2013.) *Pogledi u Glas Koncila*. Zagreb: Glas Koncila

———————

Tekst je dio niza „Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima“, a na Portalu HKV-a objavljen je u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2024. godini Agencije za elektroničke medije. Prenošenje sadržaja dopušteno je uz objavu izvora i autorova imena.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Povezano

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (1)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (2)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (3)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (4)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (5)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (6)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (7)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (9)

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (10)